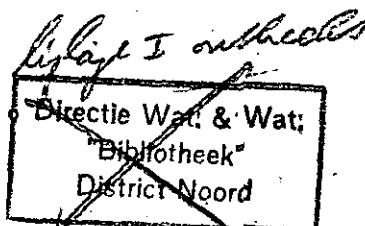

bx
81964

Nota 254

1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030

Rijkswaterstaat
directie IJsselmeergebied
Luisiekerweg
postbus 600
8200 AP Lelystad

januari 1958.

AANTAL DORPEN IN OOSTELIJK-FLEVOLAND.

Er zijn verschillende redenen om aantal en situaties van de in Oostelijk-Flevoland geprojecteerde dorpen opnieuw te bezien alvorens tot de uitvoering over te gaan.

In de eerste plaats zijn er 2 concrete plaatselijke veranderingen.

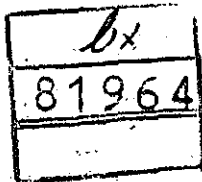
1. Het tegenvallen van de bodemgesteldheid in het drooggevalle deel van de polder bij de Roggebotsluis heeft geleid tot de conclusie, dat deze gronden minder voor landbouw dan voor bosbouw in aanmerking komen en dat als gevolg van een zoveel groter oppervlak met weinig arbeidsintensieve bosbouw het dorp Roggebot (A2) een dorpsgebied met een te geringe bevolking krijgt om als verzorgingskern voldoende levenskansen te hebben.
2. Het inrichten van een deel van het dorpsgebied van Larsen (A5) voor de weinig arbeidsintensieve viscultuur leidt tot vermindering van de behoefte aan woonruimte en verzorging in dat dorp.

In de tweede plaats doen in 4 opzichten algemene maatschappelijke veranderingen hun invloed gelden.

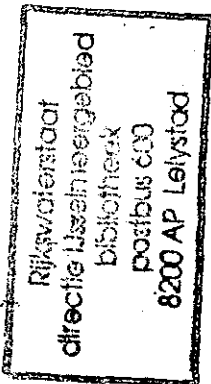
3. Er is allerwege en op allerlei gebied een ontwikkeling te constateren in de richting van grotere eenheden, waartoe o.m. de steeds beter wordende verkeersmogelijkheden hebben bijgedragen. In de Noordoostpolder leidt dit tot een grote aantrekkingskracht van het stadje Emmeloord en als woon- en als winkelplaats, waardoor de ontwikkeling van de dorpen wordt geremd. De steeds meer veld winnende verwachting, dat Lelystad zal uitgroeien tot een stad met meer functies en een belangrijk groter inwonertal en oppervlak dan het verzorgingscentrum van \pm 30.000 inwoners, dat hier aanvankelijk was gedacht, doet de vraag rijzen, of de drie op Lelystad georiënteerde dorpen Larsen, Zeewolde en Burchtkamp (A5, A6 en A7) en in het bijzonder Zeewolde (A6) niet op den duur te dicht bij Lelystad komen te liggen om voldoende levenskracht te hebben.
4. Wat de landarbeid betreft, zijn er veranderingen gaande, die van invloed zijn op de behoefte aan woonruimte en verzorging in de dorpen, waarvan immers de bevolking voor een groot deel uit landarbeiders bestaat, alsook op de aan te houden maximum afstanden, tussen de boerderijen en de dorpen.
5. De ervaringen met een deel van de dorpen in de Noordoostpolder wijzen erop, dat de groei en ontwikkeling daarvan worden bemoeilijkt door hun kleine onderlinge afstanden.
6. Met het oog op de economische toestand van Nederland weegt thans zwaarder dan te voren, dat het stichten en tot ontwikkeling brengen van een aantal kleine dorpen kostbaarder is dan van een geringer aantal grotere dorpen.

Alvorens deze punten stuk voor stuk nader onder het oog te zien en na te gaan welke consequenties uit deze nieuwe omstandigheden voor het aantal dorpen voortvloeien, zij gewaarschuwd voor te snelle conclusies en niet goed genoeg gefundeerde vergelijkingen.

-De-

5242

De ervaringen in de Wieringermeer en in de Noordoostpolder hebben geleerd, 1e dat het bepalen van het voor de toekomst wenselijk te achten aantal dorpen in een polder een moeilijke zaak is, die een vooruitziende blik vraagt en bij het maken van vergelijkingen een sterk besef van verschillen in omstandigheden, 2e dat misgrepen ernstige gevolgen hebben en bij of na de uitvoering moeilijk goed te herstellen zijn.

Immers in de Wieringermeer werd in 1930 op grond van vergelijkingen met het oude land een verkavelingsplan met 14 dorpen op afstanden van 3 à 4 km ontworpen. Van een gefundeerde bevolkingsprognose was in die tijd nog geen sprake. Wel meende Noordholland, dat deze afstand -- gezien het na het ontstaan van de dorpen in het oude land opgekomen fiets- en motorverkeer en de in de polders te verwachten bevolking van autobezittende boeren -- te klein zou blijken en derhalve het aantal dorpen te groot. Bij de uitvoering van het ongewijzigde verkavelingsplan bleken slechts 3 der dorpen levensvatbaarheid te hebben (van het thans nog toegevoegde 4e dorp moet dit nog blijken) en hun onderlinge afstanden te klein te zijn, daarentegen de afstanden tot de rand van de polders te groot.

Ook in andere opzichten geeft het oude land uiteraard geen bruikbare richtlijnen. De landbouwbedrijven zijn er kleiner, veelal te klein; het aantal verzorgende bedrijven (w.o. winkels) is er blijkens stedenbouwkundige ervaringen te groot, zodat een deel nauwelijks kan bestaan; in veel dorpen is er één dominerende levensbeschouwing, zodat er niet als in de polderdorpen 3 soorten kerken en scholen nodig zijn en een klein inwonertal dus voor het sociale leven minder moeilijkheden oplevert.

In de plannen voor de Noordoostpolder zijn deze ervaringen verwerkt; het eerste plan bevatte Emmeloord en een kring van slechts 6 dorpen op onderlinge afstanden van 6 à 10 km er omheen. Later werd dit aantal van 6 op 10 gebracht op grond van sociografisch onderzoek, waaronder vergelijkende studies over de nederzettingen in het oude land en enquêtes, o.m. betreffende de maximaal aanvaardbare afstand van 4 à 5 km tussen boerderij en school.

Daar niet voor alle dorpen nog verschuiving mogelijk was, leidde deze vergroting van het aantal dorpen toch weer plaatselijk tot kleine onderlinge afstanden van 3 à 4 km, waarvan de thans ondervonden moeilijkheden, wat de ontwikkeling van de dorpen betreft, het gevolg zijn.

Voor Oostelijk-Flevoland is op initiatief van Prof. Hofstee van een nieuw beginsel uitgegaan, n.l. niet van maximum-afstanden, doch van optimale dorpsgebieden, wat grootte, vorm en begrenzing betreft.

Aanvankelijk werd daarvoor een oppervlakte van ca. 6 bij 6 km of c.a. 3600 ha als juist beschouwd. Dit leidde in 1950/52 tot een verkavelingsplan met 14 dorpen.

De indruk, dat de invloedssferen der dorpen elkaar zouden overlappen; alsook de toen reeds in zicht komende veranderingen, wat de landarbeid betreft, en de algemene tendentie naar grotere eenheden, leidde, werd in 1953 tot het ontwerpen van een tweede opzet met 8 dorpen overgegaan.

Een kleine in 1952 gehouden nieuwe enquête in de Wieringermeer en de Haarlemmermeer wees uit, dat bij de toen weer normaal geworden vervoersomstandigheden 5 à 6 km in plaats van 4 à 5 km als een aanvaardbaar maximum voor de afstand tussen boerderij en dorp was te beschouwen. Daarbovenuit gaande afstanden werden sociografisch als een onoverkomelijk bezwaar gezien (een congres van het ISONEVO bespleitte zelfs in 1955 nog een maximum-afstand van 3 km).

Derhalve werden daarna indelingen met aantallen dorpen, variërend tussen 9 en 13, geprobeerd, waaruit in 1954 als meest evenwichtige indeling resulteerde het sindsdien in 1956 goedgekeurde verkavelingsplan met 10 dorpen.

Nu in 1957, 3 jaar na de inzending en 1 jaar na de goedkeuring van het plan met 10 dorpen, gaat men sociografisch overstag en dringt aan op vermindering van het aantal dorpen, niet slechts van 10 tot 8, doch zelfs tot 7, 6 of 5, samengaande uiteraard met vergroting van de afstanden.

Een moeilijke omstandigheid is uiteraard, dat de uitvoering van het plan in gang is en niet kan worden stopgezet en dat de indeling dus op tal van punten vast ligt. Het is dan ook zeer te betreuren, dat het voorstel een en ander nog eens te bestuderen niet eerder is gekomen, toen de mogelijkheden voor veranderingen nog minder beperkt waren.

Teneinde te kunnen beoordelen, welke veranderingen wel en niet aanvaardbaar zijn, is het nodig goed voor ogen te hebben de overwegingen, die aan de situaties van de B-kern en de dorpen in het goedgekeurde verkavelingsplan ten grondslag liggen.

In de eerste plaats is het plan voor Oostelijk-Flevoland ontworpen als onderdeel van een voorlopig nog schematisch en schetsmatig structuurplan voor het gehele poldergebied. De leidende gedachten bij de samenstelling daarvan zijn geweest - behalve behartiging van de waterbouwkundige en landbouwkundige belangen - het doen ontstaan van een nieuw stuk Nederland als een goed functionerend organisme met een hiërarchie in distributie van de 3 verschillende soorten verzorgingscentra, goed aansluitend bij een hiërarchische opzet van het verkeerswegennet te land en te water, bij de mogelijkheden van industriële ontwikkeling en bij de behoeften en mogelijkheden wat landenschap en recreatie betreft.

Als onderdeel van dit structuurplan zijn de situaties van de C-kern Lelystad en de B-kern Dronten bepaald: nl. Lelystad aan het boezemkanaal, het belangrijkste polderkanaal en de eventuele spoorlijn en op het ontmoetingspunt van een aantal primaire en andere hoofdverkeerswegen en Dronten ongeveer halverwege Lelystad en de bestaande C-kern Kampen, eveneens aan het belangrijkste polderkanaal en de eventuele spoorlijn, voorts aan de primaire hoofdverkeersweg Lelystad - Kampen - Zwolle ter plaatse van zijn kruising met dit kanaal en met de provinciale ringweg, die de 4 B-kernen zowel onderling als met de Noordoostpolder en Enkhuizen verbindt en aftakkingen heeft naar andere centra in het oude land.

Voorzover Oostelijk-Flevoland betreft is dit structuurplan nader uitgewerkt, waarbij voor de 10 dorpen (A-kernen) overeenkomstig hun functie als centra voor de dagelijkse verzorging van de dorpsgebieden, waarin de polder is ingedeeld, gestreefd is naar situaties op markante punten bij bruggen en/of ontmoetingen van hoofdverkeerswegen, terwijl Lelystad en Dronten deze A-functie voor hun stadsgebieden kunnen vervullen. De dorpsgebieden hebben de destijds voor de levensvatbaarheid van het dorp voldoende geachte omvang van gem. ruim 4500 ha, een doelmatige vorm en zo duidelijk mogelijke begrenzingen, bij voorkeur langs natuurlijke scheidingen zoals kanalen, tochten en onbebouwd te laten hoofdverkeerswegen. Aldus liggen er tussen 2 dorpsgebieden veelal boerderijloze streken ter breedte van $1\frac{1}{2}$ à 2 km, zodat de buiten de dorpen wonende agrariërs duidelijk dichter bij één der dorpen wonen en gevoelen, dat zij daarbij behoren. Een en ander vergroot

de economische en sociale mogelijkheden van de dorpen, terwijl de situaties bevorderlijk zijn voor de levendigheid en de nodige voorwaarden verschaffen, dat elk dorp zijn eigen karakter kan krijgen, ondanks de voor alle dorpen uiteraard in veel opzichten gelijksoortige structuur, passend bij de 20e eeuwse omstandigheden, behoeften en opvattingen.

De afstand van de verst afgelegen boerderijen tot het dorpscentrum is slechts bij uitzondering meer dan 6 km en in die gevallen is gezorgd, dat de desbetreffende kavels vrijwel alle in de bosgebieden en/of binnen de verzorgingsrayons van Harderwijk of Elburg vallen of nabij de Ketelhaven liggen, alwaar wellicht toch enige outillage voor schippers en plezierzeilers nodig is.

Rekening is gehouden met de mogelijkheid, dat de situaties van de dorpen gelegenheid moeten geven voor groepering van de dorpsgebieden tot b.v. 3 of 4 gemeenten, n.l. Lelystad al dan niet gecombineerd met de 3 daarop georiënteerde dorpen, de B-kern met een krans van 4 dorpen en de 3 op Harderwijk georiënteerde dorpen.

De belangrijke bosstroken, bedoeld om het uitgestrekte akkerbouwland de nodige landschappelijke geleiding te geven en tevens om binnen de polder de voor de bevolking van steden, dorpen en agrarisch land de nodige recreatiegelegenheid te kunnen verschaffen, lopen van Lelystad naar het randmeer via Dronten en de hoofddorpen van vorenbedoelde drie gemeenten.

Door op een kaart van het verkavelingsplan van de dorpen en steden uit langs de wegen afstanden van 2, 3, 4, 5 en 6 km uit te zetten is een beeld verkregen van de invloedssferen der nederzettingen, van de reikwijdte van hun verzorgende A-functie over het omringende land en van de structuur van het maatschappelijk leven in de polder, voor zover daardoor bepaald.

Door op een kaart van het gehele poldergebied van Lelystad en de B-kernen, alsook van de streekcentra in het aangrenzende oude land uit hemelsbrede afstanden van 7 km (de destijds door Dr. Takes gevonden normale streekverzorgingsafstand) en 10 km (de wellicht thans voor de polder juistere afstand) uit te zetten alsook voor Oostelijk Flevoland langs de wegen gemeten afstanden van 7,10 en 12 km, is een beeld verkregen van de mate van streekverzorging in de polder. Duidelijker dan bij de verzorgingscirkels met hemelsbreed gemeten stralen blijkt bij de langs de wegen gemeten afstanden, hoe er tussen de rayons van Lelystad, Dronten en Harderwijk een hiaat is, wat de streekverzorging betreft, waarin Hoophuizen (A 8) zal moeten voorzien, zodat het als een A-kern met een zwakkere B-functie te beschouwen is.

verwijzen Omtrent ~~de~~ redenen voor vermindering van ~~het~~ aantal dorpen valt het volgende op te merken.

1. Concrete plaatselijke veranderingen.

2. Vervallen van Roggebot (A2) en het kleinere inwonertal van het dorpsgebied van Laxen (A5) dienen te worden aanvaard en in het plan verwerkt.

3. Ontwikkeling in de richting van grotere eenheden.

Deze ontwikkeling is niet te miskennen en betekent, dat de polderdorpen om levensvatbaarheid en goed ontwikkelingsmogelijkheden te hebben niet kleiner mogen worden dan 1000-1500 inwoners, te minder, omdat hier rekening is te houden met een verdeling van de bevolking over drie groepen met verschillende levensbeschouwing en er niet, zoals in het oude land, in dit opzicht eenzijdig georiënteerde dorpen zullen voorkomen.

Wat Zeewolde betreft, geeft de korte afstand tot Lelystad reden voor de vraag, of dit dorp daardoor niet in zijn ontwikkeling geremd zal worden.

Ongetwijfeld wordt het later door Lelystad, wanneer dit tot een stad van b.v. 100.000 inwoners is uitgegroeid, overvleugeld. Zeewolde kan echter als agrarische verzorgingskern vóór 1968, gebouwd en vol-groeid zijn. Lelystad daarentegen is in 1968 nog maar in het aller-eerste begin van zijn ontwikkeling en zal misschien + 10.000 inwo-ners tellen en een oppervlakte van slechts + 100 à 200 ha beslaan. Zijn hooggelegen stadscentrum kan zijn C-functie pas beginnen te vervullen, als Oostelijk-Flevoland gereed is en aangevangen wordt de Markerwaard in cultuur te brengen en te bevolken, en vervult deze functie pas ten volle, als alle polders gereed zijn. De eerste woon-wijken (waarschijnlijk aan de noordkant bij de Houtribsluizen) zul-len hun verzorging voorlopig vinden in een wijkcentrum. De afstand tussen Lelystad en Zeewolde is dus gedurende lange tijd groot genoeg. Ook in een verdere toekomst lijkt er echter geen achteruitgang van Zeewolde te vrezzen. Gezien zijn aantrekkelijke ligging in de twee beplantingsstroken, aan het water en aan een ontmoetingspunt van ver-keerswegen, is integendeel de kans groter, dat het zich verder ont-wikkelt tot een aantrekkelijke woonplaats voor bejaarden en voor later in het volggroeide Lelystad werkende forensen. Het vormt aldus een reserve voor een vol gebouwd Lelystad, waar een nog verdere be-volkingsgroei, dan waaraan thans wordt gedacht, kan worden opge-vangen.

Een hiermede verband houdende vraag is, of er reden is de bouw van dit dorp voorlopig achterwege te laten. Bij handhaving van 6 km als maximaal aanvaardbare afstand tussen de boerderijen en de dorps-centra zou dan echter een te groot gebied onvoldoende verzorging krijgen. Ontwerpen van een zodanig dorpsplan, dat de later wellicht nodige, voor stedelingen geschikte woonruimte voorlopig vrij van bebouwing kan worden gehouden, lijkt hier de juiste weg.

In mindere mate geldt dit ook de 2 andere, op Lelystad georiën-terde dorpen, Larsen (A5) en Burchtkamp (A7).

4. Veranderingen, wat de landarbeid betreft.

Een verminderde neiging tot het beroep van landarbeider is al-lerwege te constateren. Oorzaken: lagere lonen e.d., het gevoel van een sociaal minder gewaardeerd beroep, de grotere gebondenheid, de veelal afgelegen woonplaats, de niet steeds goede verhouding tussen boer en landarbeider. Getracht wordt de oorzaken weg te nemen en die neiging te compenseren, b.v. door optrekken van de lonen, sociale voorzieningen, bouwen van aantrekkelijke woningen voor de vaste ar-beiders niet meer vlak naast de boerderij, zorgen voor huisvesting van de losse en losvaste arbeiders in de dorpen inplaats van ver-spreid over het agrarische land en een uitgifteplan met meer kleine bedrijven van + 15 ha, waarvoor geen vaste landarbeider nodig is. Door de boeren wordt de compensatie gezocht in verdergaande mechani-satie.

Het resultaat van een en ander is een in totaal kleiner aantal landarbeiders in de polder en per dorpsgebied en relatief meer, doch absoluut minder landarbeiders in de dorpen.

Het is de vraag, of de bedoelde maatregelen verdere afnemng van het totaal aantal landarbeiders ~~kan~~ kunnen tegenhouden. Ook het tegen-deel is mogelijk, doordat de vaste landarbeiders eveneens een woon-

plaats in een dorp gaan verlangen en indien zij die krijgen, de andere woon- en leefwijze het gevoel van verbondenheid met het agrarische bedrijf gaat aantasten en de landarbeiders-kinderen stimuleert een ander beroep te kiezen. Daar staat echter weer tegenover, dat door de mechanisatie van het landbouwbedrijf het beroep van landarbeider van aard verandert en in veler ogen aantrekkelijker wordt.

Toch moet er waarschijnlijk op worden gerekend, dat de tendentie naar wonen in de dorpen en geleidelijk afnemen van het aantal landarbeiders blijft bestaan, ook al maken telefoon, radio, televisie en de betere vervoersmogelijkheden een afgelegen woon- en werkplaats veel aanvaardbaarder dan vroeger en al kunnen economische omstandigheden, waaronder moeilijk te voorspellen internationale, die ontwikkeling vertragen en zelfs tijdelijk omkeren.

5. Ervaringen met een deel der dorpen in de Noordoostpolder.

Deze ervaringen zijn belangrijk en leerzaam. Vergelijking van de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland gaat echter niet geheel op.

In de eerste plaats zijn in Oostelijk Flevoland de dorpsgebieden groter (gemiddeld 4560 tegen 4119 ha) evenals de onderlinge afstanden tussen de dorpen (variërend van 6 tot 9 inplaats van 3 tot 7 km), terwijl de afwijkingen van het gemiddelde geringer zijn. Voorts is er niet een door alle dorpen omringd, centraal Emmeloord, dat de klanten van de middenstandszaken aftapt en de vestiging van winkels in de dorpen afremt. Naar de ervaring met stadswijken heeft geleerd, heeft een nieuw wijk-winkelcentrum alleen levenskans, indien het een volledig stel winkels voor alle dagelijkse behoeften bevat (+8), zodat men niet voor enkele naar de stad moet gaan en daar dan maar alles koopt, aldus de bestaande wijkwinkels hun bestaansmogelijkheid benemend. Voor Oostelijk Flevoland draagt dit gevaar veel minder dan voor de Noordoostpolder. De dorpen zijn, dank zij het nieuwe beginsel van dorpsgebieden, evenwichtiger over het poldergebied verdeeld en hebben bovendien vrijwel alle een op een of andere wijze boeiende ligging aan verbindingswegen van het oude land met Lelystad.

In de tweede plaats berusten de ervaringen nog op een te kort aantal jaren. Bij het ouder worden van de thans jonge polderbevolking met nieuwe huizen en huisraad, gaan de behoeften veranderen en toenemen en worden de bestaansmogelijkheden van middenstandszaken groter. Ook het toenemende percentage bejaarden (voor de toekomst te stellen op 15%) zal tot vergroting van het inwonertal en eveneens tot vermeerdering van de behoeften leiden.

Wanneer de brug tussen de Zwolsehoek en de Kamperhoek gereed is, komen de dorpen in het westelijk deel van de Noordoostpolder iets gunstiger te liggen.

Belangrijker dan vergelijking met de thans beneden de verwachtingen blijvende inwonertallen van de dorpen in de Noordoostpolder, is dan ook de op grond van het voorlopige uitgifteplan voor Oostelijk Flevoland geraamde agrarische polderbevolking, die belangrijk beneden die van de vroegere ramingen (o.m. in 1954) blijft, nl. slechts + 18700 inplaats van + 30.000 inwoners en meer.

6. Economisch voordeel van de stichting van een klein aantal grote dorpen.

Het spreekt vanzelf, dat dit voordeel, vooral, in de tegenwoordige, economische moeilijke omstandigheden, zwaar weegt. Er mag echter niet uit het oog worden verloren, dat een verkeerd gekozen aantal

dorpen ook economische nadelen heeft, die zich, daar die keuze moeilijk te herstellen is, tot in lengte van jaren zullen doen gevoelen.

Bij het overwegen van de vraag, of, hoe en in hoeverre op grond van deze 6 redenen voor vermindering van het aantal dorpen, verandering van het goedgekeurde verkavelingsplan van Oostelijk Flevoland aanbeveling verdient, is het zaak:

- 1e. vorenomschreven structuur van het plan als onderdeel van een groter geheel te handhaven;
- 2e. er van uit te gaan, dat de situatie van de B-kern Dronten met zijn voor verdere ontwikkeling gunstige verkeersligging aan het polderkanaal, de eventuele spoorlijn en de primaire weg Lelystad-Zwolle, de secundaire ringweg en enkele tertiaire wegen, met zijn goed en aantrekkelijk gelegen woonwijken en doelmatig gesitueerd industrieterrein - beide met armslag voor latere uitbreidingen, onaangestast blijft.
- 3e. niet alleen handhaven van de reeds gebaggerde kanalen, doch ook te streven naar zoveel mogelijk handhaven van de tracé's van de wegen, waarvoor reeds onder water met de uitgekomen grond van de kanalen grondverbeteringen zijn gestort, zowel om aldus extra kosten van wegaanleg op andere plaatsen te besparen als omdat die gestorte grond ~~dan~~ binnen de agrarische bedrijven komt te vallen en daar schadelijk is.

Wat de dorpen betreft, zijn er verschillende mogelijkheden.

- a. Handhaving van de 10 dorpen in de verwachting, dat er in de toekomst allerlei ontwikkelingen, die thans nog niet te voorzien zijn, en zelfs reacties op de tegenwoordige ontwikkelingsgang kunnen komen, en met de overweging, dat verandering van het bestaande evenwichtige plan met 10 dorpen in een evenwichtig plan met minder dorpen 1e niet mogelijk zonder lidtekens achter te laten en 2e bij dan later misschien te groot blijkende afstanden tussen de dorpen het gevaar dreigt van in de toekomst daartussen ontstaan ~~ge~~ ^{and} gehuchten.

Voor zover thans is te overzien, lijkt de totale agrarische polderbevolking echter blijvend te klein voor 10 agrarische dorpen. Onvoorziene ontwikkelingen lijken eerder te verwachten op industrieel dan op agrarisch gebied en zullen zich dan concentreren in de grotere C en B-kernen, eventueel ook in de A₁-kernen of gemeente-hoofdplaatsen, zoals Hoophuizen, doch niet in de dorpen.

- b. Voorlopig alleen Dronten en de 2 belangrijkste dorpen (gemeente-hoofdplaatsen) bouwen en dan afwachten, hoe de behoefte zich ontwikkelt.

Deze gedachte heeft, gezien de vele onzekerheden, veel aantrekkelijks, doch ook het grote bezwaar, dat die 3 kernen dan alle voorzieningen (scholen, kerken, winkels, werkplaatsen, kantoren en overheidsdiensten) voor de gehele polderbevolking tot zich trekken en de later komende dorpen geen andere levenskansen meer hebben dan als woonplaats met uitsluitend woonhuizen.

- c. Een plan met 9 of 8 dorpen door alleen achterwege te laten de dorpen, die door vorengenoemde concrete plaatselijke veranderingen duidelijk geen levensvatbaarheid meer hebben, zoals Roggebot en eventueel Larsen of Zeewolde. Men kan dit echter niet ongestraft doen. Er zou dan een zeer onevenwichtig plan ontstaan met enerzijds grote gebieden zonder voldoende verzorging en op te grote afstand wonende landarbeiders en anderzijds gebieden met meer dan voldoende verzorging en op veel geringere afstand wonende landarbeiders.
- d. Een plan met 7 dorpen door hergroepering van de dorpen met weglating van (behalve Roggebot) ook Larsen en Biddinghuizen en in verband daarmee opschuiving van Zeewolde in NO- en Swifterbant in W-richting, terwijl door opschuiving van Abbert en Bremerberg enigermate kan worden voorzien in het hiaat, dat door weglating van Roggebot ontstaat. Het gevolg is dan echter, dat het langs het Veluwemeer tegenover Harderwijk gelegen gebied weer zeer ver van de dorpen komt te liggen, een bezwaar, dat te groter is omdat hier veel kleine bedrijven zijn te verwachten. Een evenwichtig plan wordt het zo niet. De afstanden tussen de 3 Zuidwestelijke dorpen blijven klein vooral Zelhorst houdt een te klein dorpsgebied.

- e. Een plan met 6 dorpen door hergroepering met weglating van, behalve Roggebot, ook Larsen, Biddinghuizen en Zelhorst en in verband daarmee verschuiving van (behalve de eerder genoemde dorpen Zeewolde en Swifterbant) ook Burchtkamp en Hoophuizen.

Laatstgenoemd dorp krijgt daardoor een aantrekkelijke situatie aan de bocht van het kanaal, terwijl het gebied langs het Veluwemeer tegenover Harderwijk met waarschijnlijk gemengde bedrijven minder ver van de dorpen komt te liggen. De afstanden van de verst afgelegene boerderijen zijn, op enkele kavels na, niet groter dan 8 km. De afstanden tussen de dorpen variëren van 8 tot 12 km.

Bij een nog sterkere vermindering van het aantal dorpen bleken beide afstanden wel zeer groot te worden, zodat de nadelen daarvan zwaarder gaan wegen dan de voordelen van verdere vergroting van de dorpen.

Het plan met Dronten en 6 dorpen is, als zijnde het beste aan de nieuwe omstandigheden aangepast als bijlage I_a hierbij gevoegd met als bijlage I_b een partiëel variant.

Voor het wegennet hebben de veranderingen, wat de dorpen betreft, geleid tot een meer rechtstreekse verbinding van Elburg via Dronten (secundaire weg) met Lelystad (tertiaire weg), tot min of meer belangrijke verschuivingen van enkele secundaire en tertiaire wegen, nl. van de secundaire wegen Swifterbant - Kamperhoek en Harderhaven - Hoophuizen westwaarts, de tertiaire weg Hoophuizen - Zeewolde noordoostwaarts en de tertiaire weg van Burchtkamp naar Zuidelijk Flevoland zuidwaarts, en tot een aantal kleine onbelangrijke verschuivingen in andere wegen en in tochten. Bovendien zijn enerzijds enkele tertiaire wegen in verkeersbetekenis afgezakt, terwijl er anderzijds reden is de verschoven tertiaire weg Zeewolde - Swifterbant belangrijker te achten en aansluiting te geven op de primaire weg Lelystad - Dronten.

In de totale lengten voor de verschillende soorten wegen is uiteraard enige verandering gekomen. Het plan met Dronten en 6 dorpen bevat aan primaire wegen 80 km (onveranderd), secundaire wegen 48 km (onveranderd), tertiaire wegen 147 km in plaats van 182 km, hoofdpolderwegen 55 km ~~in plaats van 260 km~~ en polderwegen 235 km, dus samen 290 km in plaats van 260 km. Het wegennet wordt dus minder kostbaar.

Gegevens over de oppervlakten van de dorpsgebieden en de te verwachten inwonertallen van de dorpen en dorpsgebieden verschaffen de als bijlagen II en III bijgevoegde staten.

De eerste staat geeft een vergelijking van de gemiddelde oppervlakten en inwonertallen voor de Wieringermeer, de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland, elk in verschillende stadia. O.m. blijkt daaruit, dat de gemiddelde dorpsbevolking in 1954 van het goedgekeurde plan van Oostelijk Flevoland met Dronten en 10 dorpen op 1365 inwoners werd geraamd, terwijl zij nu volgens de in 1957 op basis van het uitgifteplan, de nieuwe inzichten inzake de behoefte aan landarbeiders en huisvesting van alle landarbeiders in de dorpen slechts op 929 inwoners kan worden gesteld.

Voor het plan met Dronten en 6 dorpen komt men bij een dergelijke raming op een dorpsbevolking van gemiddeld 1460 inwoners.

De tweede staat geeft de oppervlakten voor elk der dorpsgebieden en de voorlopig geschatte inwonertallen voor elk der dorpen en dorpsgebieden. Later na gereedkomen van het voor dit plan te maken nieuwe uitgifteplan kunnen de juiste inwonertallen worden gegeven.

Zowel uit de gemeten oppervlakten als uit de voorlopige schattingen blijkt echter reeds, dat Dronten, Zeewolde en Hoophuizen, alleen met hun A-functie (dagelijkse verzorging) gerekend, duidelijk de grootste dorpen met meer dan 1500 inwoners worden, dat Abbort met zijn grote bosareaal het kleinste wordt en dat de overige drie alle meer dan 1200 inwoners zullen tellen.

Houdt men rekening met de mogelijkheid, dat de voor de toekomst op 15% te stellen ouderen (ouder dan 65 jaar) voor het niet stedelijke deel van de polderbevolking samengaat met de voor het jongere deel der bevolking thans gerekende gezinsgrootte van $4\frac{1}{2}$ (voorlopig is de gezinsgrootte nog meer dan 5), dan is er kans op 15% grotere inwonertallen per dorpsgebied of gemiddeld ± 400 inwoners per dorp meer dan de staat aangeeft.

Brengt men voor Dronten zijn B-functie (streekverzorging) in rekening, dan kan het een stadje van bijna 5000 inwoners worden, te vergelijken met Schagen (in 1949, 4786), Wolvega (in 1942, 4773) Zalt-Bommel (in 1947, 4458) Dokkum (in 1947, 5587), Zierikzee (in 1947, 6780).

Dicht men Hoophuizen en als gemeente-hoofdplaats en wegens zijn ligging in een gebied, dat op meer dan 10 km afstand van de streekverzorgende centra Lelystad en Dronten ligt (volgens Dr. Takes in 1948 streekverzorgingsafstand op 5 à 7 km), dan kan het uitgroeien tot een groot dorp of klein stadje van ruim 3000 inwoners, te vergelijken met Ter Apel, Den Burg, Workum, Uithuizen, Brielle.

Zou er in een verdere toekomst in deze twee kernen vestiging van industrie- of handelsbedrijven van enige omvang komen, waarvoor van beide de ligging geschikt is, dan worden hun inwonertallen van een grotere orde (ruimte voor ± 50 resp. ± 15 ha industrie- of handelsterrein; per ha industrieterrein gemiddeld 50 à 70 werkenden of bij een gemiddelde gezinsgrootte van 3 en enige bijbehorende vergroting van het verzorgende apparaat 200 à 250 inwoners).

Houdt men er rekening mede, dat Abbort op een afstand van slechts $1\frac{1}{2}$ km van het bosgebied, $2\frac{1}{2}$ km van het Veluwemeer en 3 km van het strand ligt en door een bosstrook een aantrekkelijke verbinding daarmee kan krijgen, dan lijkt de kans groot, dat het een taak erbij krijgt als dorp ter verzorging van de recreatie. Behalve aan winkels, hotels, restaurants en café's, denke men ook aan kamers verhuurende weduwen en gepensioneerden. Bij een daaruit voortvloeiende vermeerdering van de dorpsbevolking met 40 à 50 gezinnen of ± 200

L voor O. R.

teken op plan

L een
aanwafel
B-functie
etc

inwoners komt ABBERT ook op + 1200 inwoners.

De mogelijkheid, dat Zeewolde later misschien tevens woonplaats wordt voor in Lelystad werkende forensen, lijkt niet uitgesloten, doch kan als liggende in een veel verdere toekomst buiten beschouwing worden gelaten.

Wel kan men ervan uitgaan, dat als woonplaats voor ouderen vooral de drie grootste, daarvoor aantrekkelijke plaatsen Dronten, Hoophuizen en Zeewolde, alsook wellicht Abbort, het meest in aanmerking komen en uit dien hoofde dus nog op een iets grotere bevolking dan de staat aangeeft is te rekenen.

De indeling in gemeenten wordt er met de lagere raming van de polderbevolking en de vermindering van het aantal dorpen niet gemakkelijker op.

Bij de in 1954 nog verwachte polderbevolking van + 30.000 inwoners (excl. Lelystad) was voor het goedgekeurde plan met Dronten en 10 dorpen en ook voor het 1953/54 ontworpen plan met Dronten en 8 dorpen nog een redelijke indeling in drie gemeenten (met Lelystad als afzonderlijke vierde) mogelijk, die ..14500.....8000....en.7500... resp. 14.000, 9500 en 6500 inwoners zouden tellen.

Bij het thans zoveel kleinere totale inwonertal van 18538 inwoners (excl. Lelystad) en een indeling met Dronten en 6 dorpen brengt een indeling in drie gemeenten mede inwonertallen van gemiddeld 6000 à 6200 inwoners, waarbij de gemeente van Dronten gecombineerd met 2 dorpen uiteraard meer, nl. 7500 à 8000 inwoners en dus de twee andere, elk met 2 dorpen, minder, nl. 5000 à 6000 inwoners zouden tellen, wat voor een nieuw, rationeel in te richten poldergebied wel aan de kleine kant is, zelfs als men rekening houdt met vorengenoemde mogelijkheden voor toeneming van de inwonertallen in een verdere toekomst. Bovendien brengt die indeling het bezwaar mede van gemeenten met 2 dorpen, hoewel dat in dit geval, nu in beide gemeenten één dezer door zijn situatie duidelijk domineert en er dus van concurrentie geen sprake zal zijn, niet zo zwaar weegt. De wel eens opkomende gedachte om beide bezwaren tegelijk op te heffen door later een dorp van Zuidelijk Flevoland aan de te kleine gemeenten toe te voegen, geeft ook geen bevredigende oplossing, gezien het karakter van de Knardijk als scheiding brengende hoofdverkeersweg en duidelijke grens in het landschap en gezien de moeilijkheid van een gemeente met dorpen, die zo lang na elkaar tot stand komen.

Gaat men over tot een indeling in twee gemeenten, dan geven de grootten der gemeenten geen moeilijkheden meer. Voor de kleinste komt dan het inwonertal nog boven 7500 inwoners/en bij realisering van vorengenoemde toekomstmogelijkheden wellicht zelfs boven 10 à 12000 inwoners. Moeilijker wordt echter de wijze van indelen. Het ideaal van gemeenten met een goede innerlijke samenhang tussen de tot een gemeente behorende dorpen, een duidelijke gezamenlijke oriëntering op een groter streekcentrum, zoals bij het goedgekeurde plan de 10 dorpen georiënteerd waren op Lelystad (3), Dronten (4) en Harderwijk (3), is dan niet bereikbaar. Het gevoel van saamhorigheid zal bij de bevolking minder sterk worden.

Na veel proberen lijkt nog het beste één gemeente op Dronten georiënteerd, bestaande uit Dronten, Swifterbant, Abbort en Zeewolde, waarvan Zeewolde in feite uiteraard meer op Lelystad dan op Dronten georiënteerd is of althans in de toekomst zal zijn, en één gemeente op Harderwijk georiënteerd, bestaande uit Hoophuizen, Burchtkamp en

[Bij onwilkeby van Hoophuizen tot en met B-kamp 9000 inwoners

Bremerberg, waarvan Burchtkamp zich, althans in de toekomst, meer op Lelystad zal richten en Bremerberg wellicht meer op Dronten. Voor Hoophuizen zou dit betekenen afzakken tot de functie van een gewone A-kern, hetgeen alleen te voorkomen is door het een zo groot mogelijke aantrekkelijkheid als kleine B-kern te geven. Daarbij moet dan echter meer vermeden worden, dat de krachten, die nodig zijn om Dronten als B-kern tot ontwikkeling te brengen, worden versnipperd. Een gunstige omstandigheid is daarbij, dat de bouw van Dronten enige jaren eerder begint.

En zowel voor Dronten als voor Hoophuizen is een belangrijk voordeel, dat beide eerder tot ontwikkeling komen als B-kern dan Lelystad als C-kern.

Conclusie: In aanmerking genomen de belangrijk lagere raming van het aantal landarbeiders en derhalve van het totale inwonertal (excl. Lelystad), alsmede de overige genoemde overwegingen, is wijziging van het goedgekeurde verkavelingsplan op de aangegeven wijze in een plan met 6 inplaats van 10 dorpen, met de daaruit vloeiende veranderingen o.m. wat het wegennet betreft, en met een zodanige groepering van die dorpen, dat er (behalve Lelystad) twee gemeenten, bestaande uit resp. een B-kern en 3 dorpen en een (zwakke) B-kern en 2 dorpen, kunnen worden gevormd, aanbevelingswaardig te achten.

E.F. van den Ban.

OPPERVLAKTEN IN HA

AANTAL BEDRIJVEN

AANTAL INWONERS

6 dorpen Lelystad	Totaal (gemeten)	dijken) + kanalen) 6,2 wegen) v. totaal (geschat)		bos (gemeten)	dorpen c.a. (ruw ge- meten)	Cultuurgrond (opp. voorl. verkregen door aftrekking) (later meten en ver- beteren)	bij verdeling vlg. uitgifteplan (1914) voorl. gelijkmatig vlg. gem. bedrijfs- grootte 23,4 ha later vlg. nieuw uitgifteplan ver- beteren	bij één gezin per 15 ha en alle landarbeiders in de woonkernen later volgens nieuw uitgifteplan verbeteren		
		(voorl. + gelijk ver- deeld over dorpsgebie- den) (later me- ten en ver- beteren)							in Dronten en de dorpen vlg. formule $4,5 \times \left(\frac{\text{opp. cultuur}}{15} \times \frac{10}{7} - \right.$ aantal bedrijven)	buiten de woonkernen, 4,5 x aantal bedrijven
Dronten en 6 dorpen	gem. 7170					gem. 6210	gem. 265	gem. 1460	gem. 1188	gem. 2648
B. Dronten (hoofdplaats ev. gemeente)	8700	550	100	150	7900	338		B-functie 1865 + 3000 = 4865	1521	3386 + 3000 = 6386
A ₁ . Swifterbant	6250	400	-	100	5750	246		recreatie verzorgers 982 + 200 = 1182	1107	2464
A ₃ . Abbert.	6800	400	2150	100	4150	177		1762	797	1779 + 200 = 1979
A ₆ . Zeewolde	8600	550	250	100	7700	329	waarvan 250 ha vis- cultuur	1762	1431	3193
tezamen gemeente	+ 30350	+ 1900	+ 2500	+ 450	+ 25500 - 250 = 25250	+ 1090 - 11 = 1079		+ 5966 + 3200 = 9166	+ 4856	+ 10822 + 3200 = 14022
A ₇ . Burchtkamp	6350	400	100	100	6050	258		1432	1161	2593
A ₈ . Hoophuizen (hoofdplaats ev. gemeente)	7350	450	150	150	6600	282		zwakke B-functie 1559 + 1500 = 3059	1269	2828 + 1500 = 4328
A ₉ . Bremerberg	5850	350	50	100	5350	229		1262	1031	2293
tezamen gemeente	+ 19850	+ 1200	+ 300	+ 350	+ 18000	+ 769		+ 4253 + 1500 = 5753	+ 3461	+ 7714 + 1500 = 9214
totaal agrarisch gebied Lelystad	50200	3100	2800	800	43500 - 250 = 43250	1859 - 11 = 1848		10219 + 4700 = 14919	8317	18536 + 4700 = 23236
C. Lelystad 4000 agrarisch deel	1400	100	-	-	1300	55			247	247
Totaal agrarisch gebied	51600	3200	2800	800	44800 - 250 = 44550	1914 - 11 = 1903			8564	18783 + 4700 = 23483
		± 6,2 %	± 5,4 %	± 1,6 %	± 86,8 %	± 86,3 %				
stedelijk deel	2600									
Totaal polder	54200	± 5,9 %	± 5,2 %	± 1,5 %	± 82,7 %	± 82,2 %				

VERGELIJKING	GEMIDDELTE OPPERVAKTEN DORPSGEBIEDEN IN HA.		GEMIDDELTE INWONERTALLEN	
	Totaal dus incl. dijken, kanalen, wegen, bos, viscultuur, dorpen c.a.	Cultuurgrond	Dorpsgebieden	Dorpen
3 ZUIDERZEEPOLDERS				
<u>WIERINGERMEER</u>	(21000)	(16580)		
1930 14 dorpen (ontw.)	1500	1180		
1930/40 3 dorpen (uitgev.)	7000	5527	1941 feitelijk $\frac{5307}{3} = 1769$	$\frac{2309}{3} = 770$
			1944 " "	$\frac{2450}{3} = 817$
1946 4 dorpen (ontw.)	5250	4140	1946 raming $\frac{10 \text{ à } 12000}{4} = 2500 \text{ à } 3000$	$\frac{7410}{4} = 1852$
1956/57 4 dorpen (uitgev.)			1956 feitelijk $\frac{8000}{3} = 2667$	$\frac{3900}{3} = 1300$
<u>NOORDOOSTPOIDER</u>	(41200)	(37000)	(1935/52 1 inw./ha = (37000)	
excl. Emmeloord			(1953/54 1 inw./1,5 ha = (21060)	
excl. Urk			(1957 " " = (19000)	
1935 6 dorpen (goedgek.)	6867	6167	(37000): 6 = 6167	$\frac{6167}{2} = 3100$
			((37000): 10 = 3700	$\frac{3700}{2} = 1850$)
			((21000): 10 = 2100) 1000 à 1500
1946 10 dorpen (uitgev.)	4120	3700	((19000): 10 = 1900	$\frac{2100}{2} = 1050$
				$\frac{1900}{2} = 950$
<u>OOSTELIJK-FLEVOLAND</u>	(50200)	(43500)	(1951/52 1 inw./ha = (43500)	
excl. Lelystad			(1953/54 1 inw./1,5 ha = (30000)	
incl. Dronten zonder B - functie			(1957 uitgifteplan (18536)	vroegere schattingen
			((43500): 15 = 2900	bij één gezin per 15 ha en alle landarb. in dorpen
1951/52 Dronten + 14 dorpen	3350	2900	((30000): 15 = 2000	volgens formule
			((18536): 15 = 1236	$4,5 \times \left(\frac{\text{opp.cultuurgr.} \times 10}{15} - \text{aantal bedrijven} \right)$
				$\frac{2900}{2} = 1450$
				$\frac{2000}{2} = 1000$
				(10219): 15 = 681
1953/54 Dronten + 8 dorpen	5580	4830	((30000): 9 = 3300	$\frac{3300}{2} = 1650$
			((18536): 9 = 2060	(10219): 9 = 1135
1954 Dronten + 10 dorpen goedgekeurd plan	4560	3950	((30000): 11 = 2730	$\frac{2730}{2} = 1365$
			((18536): 11 = 1685	(10219): 11 = 929
1957 Dronten + 7 dorpen	6275	5440	(18536): 8 = 2317	(10219): 8 = 1277
1957 Dronten + 6 dorpen wijzigingsvoorstel	7170	6210	(18536): 7 = 2648	(10219): 7 = 1460